

Under Halds Amt henhøre efterfølgende Herre- Gaarde og andre store Gaarde.

(674) Asmild Kloster, i Asmild-Kloster Sogn Nør-Lyngherred, er nu en ordinair Herregaard, men har fordum været et anseeligt Nonne-Kloster, hvormed det har haft saadan Beskaffenhed. I det Tolvte Seculo skal i Viborg først været anlagt et Nonne-Kloster, kaldet St. Margaretæ Kloster, af St. Augustin Orden, hvis Nonner var Systere til de Brødre i Vor Frue Kloster i Viborg. Men for adskillige Aarsagers Skyld forflyttede Biskopen disse Kloster-Jomfruer uden for Byen til Asmild paa hin Side Søen, hvor en skøn Bygning var opført til dem. Biskop Gunner i Viborg, som 1240 var med at giøre den Jydske Lov, var disse St. Margaretæ Nonner i Asmild meget bevaagen, holdt sig ofte op der paa Stedet, og ei alene indbød de fornemste Riddere og deres Fruer til sig i Asmild, men endog een eller to gange om Aaret havde der alle Viborg Borgerne hos sig og bevertede dem saa vel, at de havde nok at tale derom hele Aaret igiennem. Det har vel neppe været i Klosteret selv, Biskopen opholdte sig, men formodentlig har han og de følgende Biskoper i Viborg haft der i Nærheden et Sommer-Huus eller Lyst-Sted, naar de vilde være uden for Staden, og det er uden Tvil af den Bygning, der endnu paa Asmildklosters Mark (675) vises Rudera ved 200 Favne østen for Gaarden, og som fordum kaldtes Asmildgaard. Anno 1257 har Pave ALEXANDER IV taget St. Margaretæ Kloster i Asmild i sin Beskyttelse, og stadfæstet Domkirken i Viborg og Capitelet samme Kloster. 1450 var Frue Else Svends Dotter Priorinde i Asmild Kloster. 1530 fik M. Christiern Hvid Stadfæstelse af Kong FRIDERIK I PAA ET Skiøde, som Priorissen i Asmild-Kloster havde givet ham paa en Gaard i Viborg. Kort derefter ved Reformationen blev Klosteret seculariseret, og 1538 af Kong CHRISTIAN III forlænet til Anders Skeel. Siden havde den afsatte Børlumske Biskop Styge Krumpen paa Livstid af Kongen dette Kloster, hvor han og døde 1551. Samme Aar blev Axel Juul til Villestrup forlænet med Asmildkloster og Asmildgaard, med den Avl, som Biskop Stygge Krumpen dertil brugte, med saa Skiel at han skal være Landsdommer i Nørre Jylland. 1561 forlænedes Kong FRIDERIK II sin Frue Moders Hofmesterinde Frue Anne Glob, Jörgen Urnes Efterleverske, med Asmildkloster og Asmildgaard, med Ladegaard og al Avlen. Af de følgende Læns mænd paa Asmildkloster veed man Peder Munk Admiral, og efter ham 1597 Landsdommer Mogens Jul til Pallisbiørg. 1608 befandtes dette Kloster at være blevet meget brøstfældig, hvorfor Kong CHRISTIAN IV befalede Statholderen i Norge, at forskaffe Envold Kruse til Vinge, Landsdommer i Jylland, som med samme Kloster var forlænet, 40 Tylter Deeler og 400 Legter til dets Forbygning. 1622 var Niels Krag til Trudsholm Landsdommer og Befalingsmand paa Asmildkloster. Før Souverainiteten var gemeenligen den ældste Landsdommer pro officio med denne Gaard og Gods forlænet, men derefter 1663 nævnes Willum (676) Lange Amtmand paa Asmildkloster. Han var siden Cancellieraad og Landsdommer, og maa have tillkiøbt sig Gaarden og Godset af Kongen, siden han og hans Frue Anne Resen 1671 skrev sig til Asmildkloster. Efter ham har hans Søn Justitzraad og Landsdommer Hans Lange eiet og besiddet Gaarden, med begge sine Fruer, Mette Marie Broberg og Charlotta Amalia Gyldensparre, den sidste som Enke til 1719. Af hende er Borgegaardens Bygning 1714 nye opbyggt af Muur og Bindingsverk, efterat den Aaret tilforn var lagt Aske. Ladegaarden er og af Muur og Bindingsverk, men med Straa-Tag. Siden har Gaarden længe været i Capitaine Johan Braems Eie, og endnu af hannem beboes. Asmildklosters Birk er fra gamle Tider bekiendt. Gaarden holder Føde-Fæe, og har halv Fiskerie i Viborg Søe. Hovedgaards Taxt 31 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld

9 Tønder 1 Fierdingkar. Bøndergods 212 Tønder 6 Skiepper 2 Album. Skovskyl 7 Skiepper 2 Fierdingkar. Mølleskyl 7 Tønder 3 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 22 Tønder 1 Skiep. 1 8/15 Fk.

Boller

Boller – indsat af autor – ikke en del af Det Danske Atlas, fra Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt Udgivet første gang 1844 til 1868.

Boller, i Romlund Sogn Nør-Lyngherred, er nu en liden ufri Gaard, men skal forðum have været en Hovedgaard, og beboet af Adel. Ved Anno 1600 har en Adelsmand ved Navn Niels Thomesen og hans Frue Karen Krag eiet Boller, som begge ligge begravne i Sognekirken. I meget gamle Tider skal efter Tradition der have boet en Kæmpe kaldet Boller eller Balder, som skal have givet Gaarden sit Navn. Denne Gaard tillige med Nørgaard, har før tilhørt Mads Gandorf nu Mads Rosborg. Bolle Gaards Hartkorn er 7 Tønder 7 Skiepper 3 Fierdingkar. Mølleskyl 1 Skiepper 1 Album. (677)

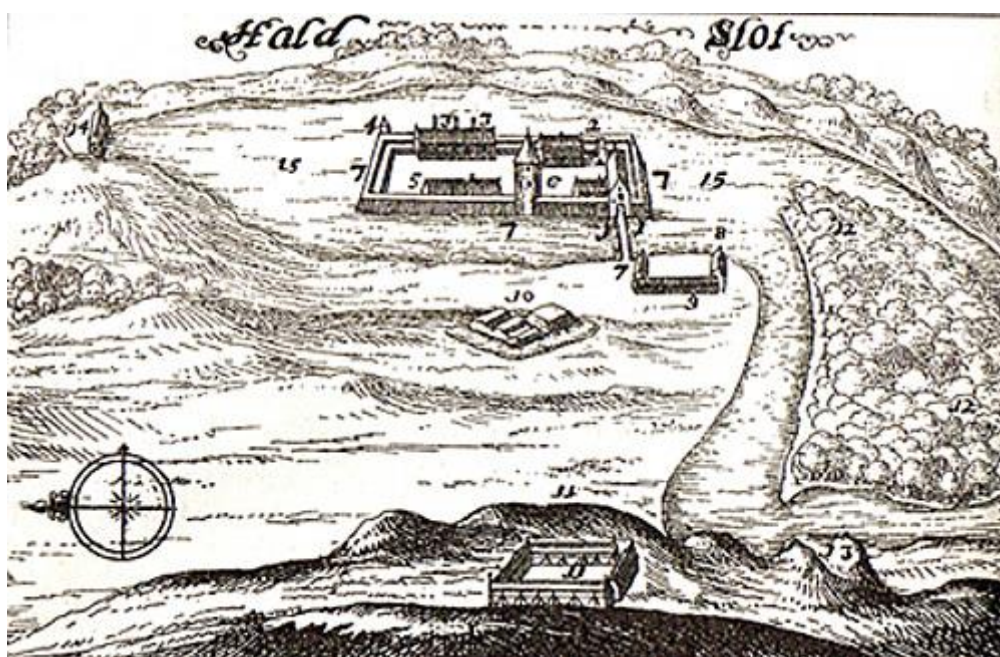
Bygumgaard, i Bygum Sogn Nør-Lyngherred, skrives og Bigum, er e ufri Avlsgaard, men har forðum været beboet af Adel. 1631 nævnes Iver Lycke til Bigum. Arndt Berntsen 1 Bog pag. 155 156 beskriver den, som en anseelig Hovedgaard af stor Eiendom, med en skøn Eege-Skov, kaldet Bygum-Skov, hvori var Olden til 100 Svin og god Jagt af stort og smaat Vildt, men om der, som

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus IV, 1764

han siger, foruden Brasen, Helt, Aborre og Aal, har været Karper og Karudser i Bygum Søe, det er vel uvist. Gaardens Hartkorn er 11 Tønder 1 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 1 Tønde 2 Fierdingkar.

Grønkier, i Fellingberg Sogn Fiendsherred, er en saa kaldet Eensted-Gaard, ufri, og beboes af Bønder. I Matrikelen kaldes den Grønkier Hovedgaard, og har fordum været en Herregaard, beboet af Adelsfolk. Nogle af disse have givet Altertavlen til deres Sognekirke, og deres Adelige Vaabener findes endnu derpaa.

Hald

Hald som Peder Hansen Resen viste det i 1600-tallet. Det ældste voldsted er ved nr. 10 midt på tegningen, og Niels Bugges Hald er i nederste højre hjørne (nr. 13). Biskop Friis' borg er den store ved søen. Nr. 14 foroven til venstre viser slotsmøllen og nr. 11 forneden ladegårde

Hald – indsat af autor – ikke en del af Det Danske Atlas, fra Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt Udgivet første gang 1844 til 1868

Hald, i Dollerup Sogn Nør-Lyngherred, er et gammelt Herresæde, og har fordum været et befæstet Slot, paa nye opbyggt af den i Historien bekjendte Ridder Hr. Niels Bugge, om laae i Ueenighed med Kong VALDEMAR den sidste, og 1358 blev ihjelslagen af Borgerne i Medelfart. Dog var det ikke den Bygning som nu staaer, men det gamle Hald Slot laae et Canon-Skud fra Gaarden ved Hald Sø, hvoraf endnu sees Rudera og Volden at have været hvælvet med tykke Mure. Noget østlig derfra sees nogle Skandser, som det Kongelige Krigsfolk skal have opkastet imod Hr. Niels Bugge, den Tid de beleirede ham paa dette hans faste Slot. Om Hr. Niels Bugges Portrait endnu findes paa Hald, som foregives, da er det vel neppe en Original. (678) Efter Hr. Niels Bugges Død kiøbte Kong VALDEMAR AF Gotskalk Skarpenberg, som havde hans Dotter Frue Elisabet Bugge, Hald Slot og al dets Rettighed, hvilket Kiøb Dronning MARGRETE siden afbetalde til bemeldte Frue Elisabet og hendes Søn Henneke Skarpenberg. Men 1393 gav og skiøde høibemelte Dronning Hald Slot og tilligende Gods til Biskopen og Biskops-Bordet i Viborg, for en aarlig Messe og anniversarium at holde i Viborg Domkirke for hendes og hendes Forældres Siæle, dog med saa Skiel, at Bygningen baade Steen og Træ, som nu stod paa Gaarden Hald, skulde strax nedbrydes, og komme til Vor Frue Kirkes eller Domkirkens Bygning i Viborg. Kong ERIK af Pomern stadfæstede siden 1404 denne Gave. Biskop Jacob tog denne ny Eiendom i Besiddelse, og holdt han saavelsom

han saavel som hans Efterkommere i Embedet siden indtil Reformationens deres Foged paa Hald Slot, hvis fornemste Bygning og Befæstning formodentlig strax er bleven nedbrudt. Om der siden er bleven opført nogen Hoved-Bygning paa Gaardens gamle Grund er at tvile paa, Biskopperne maae dog strax hos have opbyggt sig noget Huus, siden man findes, at de tre sidste Catholske Bisper meget har resideret paa Hald, og under Reformationens Begyndelse i det Aar 1528 lod Biskop Jörgen Friis, af Frygt for at overfaldes af Borgerne i Viborg, bygge og befæste ny Hald med en fast og sterk Vold. Men nepper var dette kommet i Stand, før Reformationen blev fuldbyrdet, hvorved Hald Slot og Læn, med alt det øvrige Biskopelige og Stiftets Gods, hiemfaldt til Kongen og Kronen. I Kong FRIDERIK II Tid befandtes dette Slot at være meget forfaldet, hvorfor Kongen 1577 befalede Lænsmanden Niels Jonssön at lade det reparere. Saa har og Kong (679) CHRISTIAN IV ladet det forbedre og pyntet. Fra Reformationen indtil Souverainiteten var Hald Slot en Residentz for de Kongelige Læns mænd over Halts Læn, hvilke tillige vare Stiftbefalingsmænd over Viborg stift. Efter Souverainiteten blev Halts Læn, ligesom de andre Læne, forandret til et Kongeligt Amt, og Stiftbefalingsmanden i Viborg har siden stedse tillige været Amtmand over Halts Amt. Men Hald Slot med underlagte Gods blev udlagt i Kongens Gield til Samuel de Lime og Broder Isaac de Lima, som fik Kongeligt Skiøde derpaa den 225 October 1664. Disse besade det til 1703 da Samuel de Limas Enke solgte og skiødede Gaard og Gods til General-Major Gregers Daa, hvorover blev gjort et Vers med denne Titel: Halts Frydeskrig, da den blev befriet fra det Jødiske Slaverie ved den Højædle og Velbyrdige Herre Gregers Daa & c. Han lod det gamle og forfaldne Slot, som Biskopperne havde bygt, afbryde, og opbygde Gaarden der, hvor den nu staaer, af Muur og Bindingsverk paa en høj Grund, denne er altsaa den tredje Bygning paa Hald. Daa blev i Bataillen ved Gadebusk 1712. Hans Enke-Fru solgte Gaarden 1717 til Etatsraad og Amtmand Jens Jörgensen Seerup. Efter ham eiede hans Svigersøn Justitzraad og Landsdommer Envold Heug den, hvis Arvinger 1745 solgte den til Stiftamtmanden Vilhelm Baron af Gyldenkrone, som lod tilbygge og Gaarden smuk indrette. Hans Enke solgte Hald med 400 Tønder Hartkorn 1750 den 3 April til Landsdommer Friderich Skinckel, som og har forbedret Gaardens Bygning, og anlagt en smuk Have, samt et Teglværk derhos. I Matriklen kaldes Gaarden Hald Slots Ladegaard. Paa Gaarden holdes Føde-Stude. Den har en god Skov af Eeg og Bøg, og (680) en skøn Sø kaldet Hald-Sø, som og giver noget Fiskerie. Situationen er deilig af Søen og Skoven. Hovedgaardstaxt 17 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar. Skovskyld 5 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar. Bøndergods 245 Tønder 7 Skiepper 7/19 Fierdingkar. Skovskyld 1 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 15 Tønder 4 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 42 Tønder 6 Skiepper 3 4/15 Fk.

Hersumgaard. Hersumgaard, i Hersum Sogn Rindsherred, er en temmelig stor og frie Sædegaard, men om hvis ældere Tilstand og Eiere ingen Efterretning haves. Borgegaarden afbrændte 1727 af Vaade-Ild, og Ladegaarden 1730 af Lynild, men er igien opbyggt af Christopher Rosenörn, og Sønnen Oberst-Lieutenant Peder Rosenörn, som er nuværende Eier. Af den første er Gaarden bleven completeret. Den kan føde 100 Stykker Stude. Hovedgaards Taxt 21 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 280 Tønder 1 Skiepper 1½ Album. Skovskyld 1 Skiepper 1 Album. Mølleskyld 5 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Tiender 111 Tønder 4 Skiepper 1 1/15 Fierdingkar.

Himmestrup, i Lee Sogn Medelsomherred, som af nogle skrives Himmelstrup, er en temmelig god og frie Sædegaard, men om hvis ældere Beskaffenhed intet er bekiendt. Gaarden er af slet og ret Bindingsverks Bygning, men har god Skov. Den er under Forpagtning, og kan fede 80 Stude. Af

Eierne vides ingen uden Jomfrue Mette Kaas 1683. Efter hende den Grevelige Skeelske Familie. Nu eies den af Hans Juel til Tyrestrup. Hovedgaards Taxt 26 Tønder 6 Skiepper. Skovskyld 11 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar. Bøndergods 256 Tønder 1 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album (681) Skovskyld 4 Tønder 1 Skieppe 3 Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld 7 Tønder 7 Skiepper 3 Fierdingkar. Tiender 30 Tønder 7 Skiepper 2 2/15 Fierdingkar.

Holmgaard, i Skals Sogn Rindsherred, er en liden dog frie Sædegaard. Bygningen baade paa Borge- og Lade-Gaard er Bindingsverk. Den har først i forige Seculo tilhørt Rigets Marsk Jörgen Lunge til Odden. De Lunover 1619. Siden Jörgen Skeel Due. Doctor Frands Reenberg 1690. Assessor Bent Jespersen. Anders Kierulf til Sødal 1731. Conferentzraad Henrich Hielmstjerne, som 1748 solgte den til Generalmajor Lütichau paa Tiele. Siden Thomas Lund 1754. Nu eies og beboes Gaarden af Matthias Wassard. Den kan føde omtrent 60 Stude. Hovedgaards Taxt 18 Tønder 6 Skiepper 1 Fierdingkar. Bøndergods 225 Tønder 3 Skiepper 2 Fierdingkar 1½ Album. Mølleskyld 3 Tønder 5 Skiepper 3 Fierdingkar. Tiender 81 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar.

Holriis, i Bierggrav Sogn Rindsherred, kaldes i Matrikelen Huolriis Hovedgaard, af andre Neder Hulriis, er en liden ucomplet Sædegaard, dog Tiende-frie. Gaarden er nu nedbrudt og lagt under Hersumgaard. Den har før haft endeel Skov og været beboet af Adel. Iblant andre har Jörgen Harbo og Christian Harbo skrevet sig til Holriis. Hovedgaards Taxt 10 Tønder 1 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album.

Karmark, i Skiern Sogn Medelsom herred, har tilforn været en Bondegaard, men efterat General Arnstoefs Enke-Frue, mod Slutningen af forige Seculo, har smukt opbyggt Gaarden af de fra det nedbrudte Skiern Slot borttagne Steene, er den at ansee som en liden (682) Herregaard. Nu hører Gaarden under Grevskabet Skeel, og beboes af en Forpagter. Den har lidet Skov, og føder 40 Stykker Fæe. Den staaer for 10 Tønder Hartkorn.

Korsøegaard. Korsøegaard, i Simmested Sogn Rindsherred, en liden dog fri Sædegaard, var tilforn en Græsgaard til Restrup Hovedgaard i Hvam Sogn, men blev ved Indførsel 1666 udlagt for en Kræmer-Regning, og Godset spildt ad. Cancellieraad Benzons til Havnøe Kiøbte den, og lagde Gods til den, at Gaarden 1681 blev complet, og solgte den til Christopher Rosenörn, hvis Søn Oberst-Lieutnant Peder Rosenörn til Hersumgaard nu eier den. Gaarden kan føde 50 Stykker Stude. Bygningen derpaa er maadelig og af Bindingsverk. Hovedgaards Taxt 13 Tønder 3 Skipper 3 Fierdingkar. Bøndergods 204 Tønder 3 Skiepper 3 Fierdingkar. Bøndergods 204 Tønder 3 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Tiender 44 Tønder 5 Skiepper 2 2/5 Fierdingkar.

Lerkenfeld. Lerkenfeld, i Vesterbølle Sogn Rindsherred, er en gammel og frie Sædegaard, tilforn kaldet Bonderup, ligesom Møllen og Broen derved kaldtes Bonderup Mølle og Bonderup Broe. Dette Navn havde Gaarden, indtil Peder Lerke 1681 oprettede den til et Stamhuus og kaldede den Lerkenfeld. Hans Navn og Vaaben staaer over Caminen paa den store Sal, med denne Inscription: Hujus majoratus fundator Petrus Lerche 1685 1685. Bygningen paa Borgegaarden er anseelig for en middelmaadig Gaard. Det sydre og øverste Huus er Bindingsverk bygt over en ophøiet grundmuret Kielder. De tvende Side-Fløie, som ere begge grundmuret Kielder. De tvende Side-Fløie, som ere begge grundmurede, og hvert med et grundmuret Taarn ved Opgangen, skal være opførte ved 1570 af Hr. Jörgen Lykke til Overgaard. Det vestre Fløi kaldes gemeenlig Kirken, ikke (683) fordi det dertil har været bestemt, men fordi det skal være bygt af den nedbrudte Svingelberg Kirkes Steene.

Det andet Fløi siges af første Fard at have været 7 Etager høit, men er nu ikkun fire. Efter Hr. Jörgen Lykke fik hans Svigersøn Voldemar Daa Gaarden, han blev fattig ved Guldmerie, som da var meget i Moden blant Adelen. Efter Justitzraad og Landsdommer Peder Lerke, som var gift med Frue Kirsten Rosenörn, og døde 1699, faldt Stamhuset Lerkenfeld til Geheimeraad Hr. Vincentz Lerke, hvis Søn General Greve Christian Lerke oprettede et andet Stamhuus, og med Kongelig Tilladelse 1743 solgte Lerkenfeld til General Wulf Caspar von Lütichau, hvis Enke-Frue nu eier og beboer Gaarden. Der staldes aarlig 140 og Fødes henved 60 Stude. Til Garden falder et godt Ørred-Fiskerie. Hovedgaards Taxt 24 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 10 Tønder 5 Skiepper. Bøndergods 182 Tønder 5 Skiepper 1/9 Fierdingkar. Tiender 31 Tønder. Oberst Volf Buchwald 1697

Lundgaard, i Gamelstrup Sogn Fiendsherred, er en frie Herregaard, saa kaldet af en liden skov eller Lund, som ligger strax derved. Bygningen er Bindingsverk og teglhængt. Eierne, saa mange man veed, have været: Frue Vibeke Bilde 1647 Oberst Volf Buchwald 1692, Thøger Ostenfeld 1712 Gravers Nielsens Enke Sara Overgaard. Secreterer Jespersen. Assessor Christen Friis 1743, som meget har forbedret Gaarden med Tiender og Bøndergods. Efter hans Død hans Enke-Frue. Nu deres Søn Kammer-Assessor Peder Friis. Gaarden er en god Sædegaard og holder Føde-Fæe. Hovedgaards Taxt 22 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods (685) 283 Tønder 2 Skiepper 5/18 Fierdingkar. Skovskyld 2 Skiepper 2 Album. Mølleskyld 4 Tønder 2 Skiepper. Tiender 76 Tønder 4/15 Fierdingkar.

Lynderupgaard. Lynderupgaard, i Lynderup Sogn Rindsherred, har i de catholske Tider været et Landhuus eller Lystgaard for Biskopperne i Viborg. Den var iblant de Gaarde, som Skipper Clemens 1534 afbrændte- Ved Reformationen 1536 hiemfaldt den med det øvrige Stiftets Gods til Kronen. 1553 solgte Kong CHRISTIAN III Lynderup Hovedgaard og Gods til Christopher Rosenkrands til Hefringholm, hvis Søn Styge Rosenkrands, som 1571 døde, opbygte den. Dennes Dotter Kirsten Rosenkrands fik Niels Skram og tilbragte ham Gaarden, da der q583 var 500 Tønder Hartkorn dertil. 1607 blev Verner Parsberg Eier af Garden, og reluerede den fra Kronen 1612. Han døde 1646. Efter ham hans Søn Niels Parsberg, hvis Arvinger solgte den til Eggert Abildgaard 1652. Hans Frue Dorothea Lykke var ødsel og ødelagde Skoven, da hørde til Gaarden 700 Tønder Hartkorn, hvori enhver gjorde Indførsel for sine Fordringer, deraf fik Claus Christensen Skrifer, Fader til Reebergerne, Hovedgaarden, og fik 1670 230 Tønder Hartkorn samlet til den, han døde 1671 og Enken 1677. Deres Søn Mag. Jens Reenberg, som havde været Rector i Viborg Skole, beboede Gaarden længe, og fornøiede sig med at have endeel unge Mennesker i Huset, og anføre dem til Academiet. Han døde 1733, da Arvingerne solgte Gaarden til Niels Poulson paa Gunderupgaard, og han til sin Svigersøn Johannes Juulson i Aalborg. Siden fik Justitzraad Lichtenberg til Bistrup Gaarden. Nu eies og beboes den af Malte Friis. Der er skønt Vandspring i Gaarden, og (685) der kan fødes 70 til 80 Stykker Fæe. Der har forud været stort Skov dertil. Hovedgaards Taxt 37 Tønder 2 Fierdingkar 1 Alb. Skovskyld 1 Skieppe 1 Album. Mølleskyld 1 Tønde 2 Fierdingkar. Bøndergods 315 Tønder 1 Album. Tiender 132 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album.

Nørgaard, uden for Viborg i Nørlyngherred, hørende til Graabrødre eller Nørre-Sogn i Viborg, er en liden ufrie Gaard, som alene staaer for 3 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album Hartkorn. Har før tillige med Boller, tilhørt Mads Gandorf, men nu Mads Rosborg.

Ørslev Kloster

Ørslev Kloster— indsat af autor — ikke en del af Det Danske Atlas, fra Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt Udgivet første gang 1844 til 1868.

Ørslev Kloster, i Ørslev Klosters Sogn Fiendsherred, er nu en anseelig Herregaard, men har fordum været bekiendt Nonne- eller Jomfrue-Kloster. Men det er et af vore gamle Klostere, som an har liden og tildeels urigtig Underretning om. Navnet skrives i gamle Skrifter paa mange Maader, men oftest Østerløf, eller Øsle, Øslef, Øsløff, Øzløff, Øzloff, Ødzleff, Øtzluff, Øresløf Kloser, og i et Document af 1268 Høstcløf. Altsaa er deres Etymologie usikker, som hidlede Navnet af Øe, fordi Sognet er som en Peninsel og har Fiorden paa de tre Sider. Man veed ikke vist, af hvad Orden dette Kloster har været. De, som give der ud for et Ursuliner-Kloster og at det skulde være stiftet St. Ursulæ og hendes store Jomfru-Skare til Ære, har nok ladet sig bedrage af Stedets Navn, uden at have noget gammelt og troværdigt Beviis med sig. Om det har været af Franciscaner-Ordenen, som nogle mene, er ligesaa uvist. Ikke heller er der noget om, at det af Kong CHRISTIAN I SKULDE VÆRE STIFTET; THI DET FINDES I MEGET ÆLDERE Tider ommeldet, og i et Document af 1275 nævnes Dominus Johannes Prior de Österlöf. Forstanderne for dette (686) Kloster har været en Prior og en Priorinde. 1742 var Syster Ingeborg Mogens Dotter Priorisse i Ørslef-Kloster. Dette

Kloster, ligesom de fleste andre, havde sit eget Birk, og at Klosteret saavel som Kirken hørde til Biskopdommet i Viborg, derom findes adskillige Documenter. 1452 er af Iver Juul paa Østerløf Klosters Birketing taget et Vidne, at Birkesunds Ferie haver været til Viborg Biskopdom af Arilds Tid. Saa findes og et Stokkenævn af 1472 at Østerløf Kirke haver altid været under Biskopdommet, og et andet Stokkenævn af 1534 at Østerløf Kloster haver været under Viborg Biskopdom, indtil Hr. Sven fik det svigelig med Priorisse Kirstines Raad. 1515 fik Priorisse og Convent i Øsløff Kloster Kong CHRISTIAN II Protectorium og Stadfæstelse paa deres Privilegier. 1528 fik Hr. Sven Mogenson, Skriver paa Skanderborg, kong FRIDERIK I Brev, at, efterdi Kong CHRRISTIAN I havde givet Priorisse og Systre i Østerlef Kloster den Frihed, at ingen Prior dennem skulde paatrænges, og de nu havde udvalt hannem til deres Forstander og Prior, da stadfæster Kongen samme Val. Med saa Skiel, at han skal ikke Jomfruerne der i Klosteret Øl, Mad og Klæder. 1530 gjorde Hr. Sven Mogenson, Forstander til St. Karens Gaard i Aaars, og Jomfrue Kirstine Thomes Dotter Priorisse i Østerløf Kloster en Contract om 8 Gaarde i Heigelskov i fornævnte Klosters Sogn, som Jomfrue Kirstine sin Livs Tid skulde beholde. Ved Reformationen 1536 blev Ørslev Kloster med alle andre seculariseret og gik i Kongens og Kronens Være. Følgende Aar 1537 har Iver Skeel til Nygaard pantsat til Hr. Johan Rantzov for 1995 Mark den Bye Yelssø i Fiendsherred bestaaende af 5 Gaarde, hvilken han selv af Østerløf Kloster i Pant havde for samme Summa. (687). Samme Aar blev Henrik Rantzov af Kong CHRISTIAN III forlænet med Ørslev Kloster. 1538 fik Mester Mogens Kaas Brev paa dette Kloster, og at skulle deraf give aarlig til Kongen 40 Rinske Gylden, og tiene Riget med 2 gode Karle, Heste, Glavind og Harnisk, eller 2 gode Karle til Skibs, samt besørge Jomfruerne med nødtørftig Underholdning. 1542 fik Jens Rptfeld Brev at maae indløse Ørsløf Kloster fra M. Mogens Kaas. 1549 havde Oluf Munk, som var Embedsmand paa Skivehuus, tillige Ørsløf Kloster i Forlæning. 1565 levede endnu Jomfrue Kirstine Thomes Dotter Priorisse i Ørslef Kloster. 1566 pantsetter Kong FREDIRIK II. Ørslev Kloster til Hans Bernekovs Efterleverske Frue Mette Oxe for 8000 Jochims-Daler. 1568 fik Hennike van Hagen Forlæning paa Ørslev Klpster. 1573 havde Frue Anne Lykke Hr. Otte Krumpens Efterleverske Ørslof Kloster i Forlæning. 1584 mageskiftede Hans Lindenov sig Ørslev Kloster til af Kong FRIDERIK II for Drennerup Gaard og Gods i Synder-Jylland, og fik den 20 December derpaa Kongeligt Skiøde. Hans Descengenter besade Gaarden over 130 Aar, saaledes, at den efter Hans Lindenov, som døde 1595 faldt til hans Søn Hans Lindenov D. R. R. som døde 1642. Hans Dotter Christence Lindenov fik først Axel Gyldenstierne, siden Claus Sehested, som 1648 skrev sig til Ørslev Kloster. Hendes Dotter af første Ægteskab fik Christian Friis til Kragerup. Deres Dotter Sophia Amalia Friis, som døde 1696 havde General Lieutenant Johan Rantzov, som døde 1708. Deres Dotter, den sidste af Familien, som arvede Ørslev Koster, fik Greve Levitzau til Restrup, som solgte Gaarden til Etatsraad og Landsdommer Sehested, han igien til Oberst-Lieutnant Friderich (688) Berregaard, hvis Enke Frue Marie Lasson længe havde Gaarden i Besiddelse. Siden deres Søn Kammerherre og Envøjë ved det Kongl. Polske og Chur-Saxiske Hof Friderich Berregaard, hvis Enke-Frue solgte Gaard og Gods til nu værende Eier Cancellieraad Jacob Lerke. Synden for Gaarden ved den liden Skov Qvinsnap findes Tegn og Rudera af en gammel Bygning, hvor nogle holde for, at Gaarden har staaet, før den er bleven Kloster, men siden henflyttet til Kirken, som er det fierte og nordre-Huus paa Borggaarden. Stedet, hvor Borgegaarden nu staaer, maae før have været Kirkegaard; thi man graver neppe 2 Alne nogensteds i Jorden, før man finder mange Dødes Been, hvoriblant for endeel Aar siden er fundet nogle af usædvanlig Størrelse. General Johan Rantzov og Frue Sophia Amalia Friis har ladet Gaarden ombygge og efter Italiensk Bygning indrette, dog ikkun én Etage, men

meget høi, med hvælvede Kieldere og Kammere, samt Kiøkken og Brøggers neden under. Borggaarden bestaaer af tre grundmurede Huse, som slutte sig med Kirken som det fiende, og haver en smuk Anseelse og deilig Prospect til Haven, Skoven, Marken og Limfiorden. Over det middelste Huses Dør stod en Latinsk Inscription paa en Steentavle, som læses i Marmor. Dan. Tom. II pag. 218. samme er borttagen og forflyttet, siden Gaarden fra den gamle Familie blev afhændet. Indvendig ere Værelserne vel anordnede, smukt gipsede og betrokne, som Oberst-Lieutnantinde Berregaard og hendes Søn Kammerherre Berregaard har ladet giøre. Han har og ladet bygge en anseelig grundmuret Hestestald med Stue og Kamre hos, og derforuden, efterat Ladegaarden 1750 ulykkeligen var afbrændt, ladet samme af nye Grundmuur i 3 Længder opbygge. Saa at Ørslev-Klosters (689) Bygning bestaaer nu af tre Gaarde, Borggaarden, Staldgaarden hvor Mejeriet og er, og Ladegaarden, alt af Grundmuur og teglhængt. Haven, som omringer Borggaarden paa østre, syndre og vestre Side, og ligger dybt, saa man af Volden paa Trapper stiger derned, er temmelig stor og meget smuk anlagt, med Terratzer, Qvarterer, Alleer og deslige. Ørslev-Kloster er en god Sædegaard, og kan stalde ved 150 Stykker Fæe. Har nogen Herlighed af Skov og Fiskerie i Limfiorden. Der er og hos Gaarden et Teglbærderie. Den har endnu sin egen Birke-Ret og Birke-Dommer. Hovedgaards Taxt 27 Tønder 1 Skieppe 2 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods 310 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar Mølleskyld 4 Tønder 2 Skiepper. Tiender 42 Tønder 3 Skiepper 4/5 Fierdingkar.

Randrup, i Vinkel Sogn Medelsomherred, er en liden, dog fri og complet Sædegaard, hvorpaa Bygningen ikkun er ringe. Den er en gammel Gaard og fordum beboet af Adel; thi man finder 1421 Peter Pors af Randorp nævnet, og 1553 Christiern Stygge til Randrup. Af de nyere Eiere vides alene: Major Trolle. General-Major Lütichau til Tiele. Laurids Buch Forpagter paa Grundet, som nylig har kiøbt den. Gaarden har en liden Skov, kaldet Randrup-Lund, og skikkelig Græsgang. Den føder 80 Stude. Paa Gaardens Mark ligge en liden Vaaning kaldet Tromholt, hvis Beboer passer paa Skoven. Under Gaarden ligger og Randrup Mølle. Hovedgaards Taxt 34 Tønder 3 Fierdingkar 2 Alb. Bøndergods 170 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar. Skovskyld 7 Skiepper 1 Album. Mølleskyld 4 Tønder 2 Skiepper. Tiender 34 Tønder 3 Fierdingkar 2 Album (690)

Restrup, i Hvam Sogn Rindsherred, er en liden, dog frie og complet Sædegaard, hvis Eiere, saavidt man veed, have været følgende: Otte Harbo og Frue Ingeborg Skade. Niels Harbo som døde 1560 og Frue Birgitte Munk. Laurids Lunov og Frue Abel Munk. Otte Lunov 1622 Jesper Lunov 1637. Mogens Kaas. Hans Søn Erik Kaas 1660. Denne blev i Krigen ruineret, og Restrups Gods, som da bestod af 300 Bønder, blev splittet ad, udlagt til Creditorerne, og endeel af Gaardens Bygninger nedbrudt, men Over-Secreterer Christian Möiniken kiøbte Gods igien til den og fik den completeret. Siden havde Geheime-Raadinde Krabbe den, hendes Arvinger solgte Gaard og Gods til Cancellieraad og Herredsfoged Christen Testrup, som 1738 og 1748 opbygte af nye baade Borge- og Ladegaard. Hans Søn Herredsfoged Sören Testrup er nu dens Eier. Gaarden kan føde 60 Stykker Stude. Hovedgaards Taxt 16 Tønder 7 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 336 Tønder 2 Skiepper 1 13/18 Fierdingkar 2 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album.

Restrup? – indsat af autor – ikke en del af Det Danske Atlas, fra Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt Udgivet første gang 1844 til 1868.

Rosborggaard, i Mønsted Sogn Fiendsherred, er en eenlig Bondegård uden Frihed. Den ligger hos den ferske Søe Ros-Søe, og deraf, ligesom Rosgaard paa den anden Side, haver Navn. Gaarden heed tilforn Rosborg, men efterat den af Hans Rosborg blev flyttet nærmere til Søen opbyggt med god Bygning, blev den af hannem kaldet Rosborg-Gaard. Indhuset er af Muur og Bindingsverk, og tækket med blaa glaserede Tagstene. Uden Tvil har der i gamle Dage staaet nogen anseelig Bygning paa Rosborg, sær om det er dette (691) Sted, som i et Document af 1406 kaldes det Slot og Fæste Rotsbirg. At Garden endnu i forige Seculo har betydet noget, sees deraf, at Jesper Lunov til Restrup, som Kong CHRISTIAN IV. i Brevet kalder vor Mand Tiener og bestalter Major over det Jydske Regiment, 1637 forundes at beholde fri paa Livstid en Kronens Gaard i Halds Læn kaldet Rodtzborg. Gaardens Hartkorn er 6 Tønder 3 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album.

Skavumgaard, i Vindum Sogn Medelsomherred, er en liden smuk, men ufrie Gaard, liggende hos Landeveien, bygt af Muur og Bindingsverk. Den har før tilhørt Capitaine Jens Poulson, siden Hr.

Friedenreich til Palstrup, nu General-Lieutnantinde Irminger. Gaarden føder 40 Stude. Har forhen været tvende Bøndergaarde. Dens Hartkorn er 11 Tønder 7 Skiepper 3 Fierdingkar.

Skierngaard, i Skiern Sogn Medelsomherred, kaldes og Skiern Ladegaard, fordi den formodentlig har fordmum været en Ladegaard til det gamle Slot Skierne, som har ligget ikke langt fra Skiern Kirke, og kaldes den Dag i Dag er Skiern Slot eller gamle Skiern, hvis Rudera af Kalk og Steen endnu sees. Dette Slot har været anlagt imellem Moradser, omgivet med Volde og Graver, og efter de Tidens Maade vel befæstet. Der ses endnu Levninger af opkastede Batterier og Forskandsninger, og man har den Tradition, at Slottet har været beleiret enten af de Keiserlige eller andre fiendtlige Tropper, men at de ikke har kunnet indtage det. 1347 har dette Slot tilhørt den yngre Peder Wendelbo, som i Documentet kalder det Castrum meum Skærnæ. 1355 nævnes Jonas Hwit Advocatus in Skirnæ. (692) 1407 Nicolaus Reberg af Skærnæ Væbner. 1419 har Hr. Henning Podbusk været Eier deraf, og i et Brev kalder Jess Volsön sin Foged paa Skiærnæ. 1446 nævnes Frue Kirstine Jens Dotter paa Skern Hr. Henning Potboskes Efterleverske. 1460 har Borgemester og Raad i Randers paa Kongens Vegne opbaaret af Jesse Gersön Foged paa Skærnæ 400 Lybske Mark af Konge-Skatten. 1503 har Povel Borialssön Væbner været Foged paa Skerne. 1540 har Christoffer Rosenkrands skrevet sig til Skierne. 1563 befaler Kong II Hr. Otte Krumpen og flere Embedsmænd at undersøge, hvad Skade der var skeet paa den Mølle og de Enge, som ligger til Skierne Hovedgaard af den Møllestøfning for Dronningborg Slot, som Christoffer Rosenkrandses Arvinger havde begiært Vederlag for. Hvem der siden har eiet og beboet Skiern Slot, veed man nu ikke. Men til sidst skal der have boet to Adelige Jomfruer, hvilke da de ei kunde holde Gaard og Gods ved lige, er det hiemfaldet til Kong CHRISTIAN V. som skienkede det til General Arnstorf, hvis Enke 1692 og følgende Aar af Steenene opbygte baade Karmark og Skiern Ladegaard, og derforuden oprettede 4 Bøndergaarde, som siden igien ere nedbrudte. Derefter er Gaarden kommen i Greve Christian Skeels Eie, som 1723 købte Gods dertil og gjorde den complet, saa det er en frie Sædegaard, som endnu hører til den Grevelige Skeelske Familie. Gaarden er forpagtet bort, føder ved 80 Stykker Fæe, og har maadelig Skov. Skiern Birkering er endnu til, og holdes om Onsdagen ved Skiern. Hovedgaards Taxt 39 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 15 Tønder 4 Skiepper 3 Fierdingkar. Mølleskyld 14 Tønder 7 Skiepper. Bøndergods 279 Tønder 3 Skiepper 1½ Fl. (693)

Skovsgaard, i Tapdrup Sogn Nørlyngherred, er en liden ufrie Gaard, som før har været en Adelig Sædegaard, og 1613 tilhørt Frue Berte Kaas Herman Kaases Enke. Nu hører Gaarden under Asmildkloster. Den kaldes ellers Skovsgaards Ladegaard. Om der før har været nogen anden stor Gaard af dette Navn, som denne har været Ladegaard til eller den saa er bleven kaldet, siden den er lagt til Asmildkloster, det er uvist.

Sødal, Rødding Sogn Nørlyngherred, en liden dog frie Herregaard, ligger i en Dal ved eb Søe, hvoraf den har sit Navn. Af Eierne veed man: Christopher Parsberg til Sødal 1594 som døde 1608 og Frue Dorothea Munk som døde 1641. Deres Søn Werner Parsberg døde gammel og ugift 1649 Ebbe Gyldenstjerne 1670. Assessor Bendt Vinter. Anders Kierulf, som blev adlet 1624. Hans Enke-Frue Margareta Dorothea Braes, som 1740 har gjort en anseelig Stiftelse til Godsets Fattige og Skoles Underholdning, see HOFMANS Fundatzer Tom. III pag. 408. Diderich Iversen 1749. Hans Enke Anna Catharina Frisenberg, som døde 1766. Ved Gaarden er en Lund eller liden Skov. Den er en god Sædegaard, og holder Føde-Fæe. Hovedgaards Taxt 18 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 2

Album. Skovskyld 6 Skiepper. Bøndergods 213 Tønder 6 Skiepper 1 5/6 Fierdingkar. Mølleskyld 3 Tønder 5 Skiepper 3 Fierdingkar. Tiender 81 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar.

Starupgaard, i Høgslev Sogn Fiendsherred, er en gammel Herregaard, som i 15 og 16 Seculo i mere end 100 Aar tilhørte den Raasiske Familie. Borgegaarden er opbyggt af Rigets Raad Biörn Kaas, og bestaaer af et stort Loft høit grundmuret Huus, med et høit (694) rundt Taarn ved Siden, og med Graver omkring. Bemeldte Biörn Kaas fik 1564 af Kong FRIDERIK ii frie Birke-Ret udi Hygslef Sogn, som endnu kaldes Høgslev Birk eller Starupgaards Birk. Eierne: Lauge Ibsøn Saltense og Frue Ide Juul. Deres Dotter Edel Saltense blev gift med Jens Nielsøn Kaas som døde 1489 og tilførde ham Gaarden. Deres Søn Landsdommer Niels Kaas 1530 som døde 1535 og Frue Anna Biörn. Deres Søn Rigets Raad Biörn Kaas 1570 og Frue Christence Niels Dotter Rotfeld. Deres Søn Niels Kaas og Frue Birgitte Rosenkrands. Deres Dotter Anna Kaas fik Albret Rostrup til Vingegaard, hvis Systersøn Hans Juul, gift med Frue Elisabeth Krag blev Eier af Starupgaard. Deres Dotter Sophia Jull fik Henrich Friis og tilførde ham Gaarden. Deres Dotter Frue Elisabeth Friis Baronesse af Holk besad længe Gaarden og døde 1745 hun havde først været gift med Manderup Due, siden med Friderich Christian Holk Baron til Holkehavn. Oberst-Lieutnant Berregaards Enke-Frue Marie Lasson. Hendes Søn Kammerherre Friderich Berregaard. Hans Henrich Jörgensen, som i dette Aar 1767 har solgt Gaarden til Cornet Hans von Moldrup. Paa Gaarden kan staldes imod 100 Stykke Fæe. Hovedgaards Taxt 35 Tønder 1 Skieppe 1 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 4 Tønder 2 Skiepper. Bøndergods 256 Tønder 3 Skiepper. Skovskyld 2 Skiepper 2 Alb. Tiender 77 Tønder 3 Skiepper 4/4 Fierdingkar.

Strandet, i Ørum Sogn Fiendsherred, er en liden dog frie Sædegaard, som har sit Navn deraf, at den grændser til Limfiordens Strand. Der har før paa Gaarden været et grundmuret Huus, som længe siden er nedbrudt, nu er Bygningen af smukt Bindingsverk, dog (695) med Straa-Tag. Gaarden har forud været beboet af Juuler, Friiser, Sehesteder og flere Adelige Familier. 1560 og 1578 nævnes Palle Juul til Strandet Landsdommer i Jylland. 1635 blev Jomfru Anna Westenie til Strandet bevilget at være sin egen Værge. I nyere Tider har den hørt til Ørslev-Kloser, og haft de samme Eiere, nemlig, Oberst-Lieutnant Berregaards Enke-Frue. Hendes Søn Kammer-Herre Berregaard. Cancellieraad Jacob Lerke. Gaarden holder Føde-Fæe, og beboes af Peter la Cour, til hvem de paa Livstid er forpagtet. Hovedgaards Taxt 19 Tønder 3 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods 208 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 1 Tønde 2 Fierdingkar. Tiender 26 Tønder 4 Skiepper 3 3/15 Fierdingkar.

Testrupgaard, i Testrup Sogn Rindsherred, er nu alene en stor Bondegaard og uden al Frihed, men har uden Tvil i gamle Dage været en adelig Sædegaard, thi 1399 findes en Adelsmand Jacobus Hemmingi at have skrevet sig til Teztorp, som vel er samme Gaard. Derefter er Gaarden kommen under Viborg Biskop-Stool, og ved 1432 skal Biskop Herman i Viborg der have stiftet et Hospital, hvis Rudera endnu ere tilsyne ved Vester-Enden af Kirken. Om der da ogsaa, som adskillige nyere Skribenter beretter, har været anlagt et Munke-Kloster, kan ganske tages i Tvil, indtil man finder noget gammelt og rigtigt Beviis derfor. Ved 1434 skal Testrup Kirke af Biskoppen være opbyggt og indviet St. Catharinæ og St. Sören i Rye til Ære, som forud skal have været stor og anseelig, men er nu i maadelig Tilstand og ikkun det mindste Stykke af den gamle Bygning. I Reformationens Tid 1536 hiemfaldt Gaard og Gods, ligesom de andre Biskopelige (696) Godser, til Kongen og Kronen. HVITFELD pag. 1489 nævner det Testrup Læn. 1542 fik Sven Jude af Kong CHRISTIAN III Brev

ad gratiam paa Testrupgaard, med Vilkor, at han skal besørge de fattige syge Mennesker med god Værelse, Sengeklæder og andet, og al vis og uvis Rente og Indkomst skal komme dennem til beste, og for hvis Rente, han oppebær, skal han gjøre Regnskab af til den, som Viborg Stift haver. Siden er dette Hospitals Lemmer forflyttede til Viborg Hospital, og 1545 har Kong CHRISTIAN III skienket til Hospitalet i Viborg Testrup Hovedgaard og Gods, dog at Forstanderne for Hospitalet deraf skulde give aarlig 50 Daler til en Doctoris eller Licentiati Medicinæ Ophold, indtil han med en Residentz og Canikdom af Viborg vorde forseet. 1550 fik M. Anders Skovgaard Erkedegn i Viborg paa Hospitalets Vegne høistbemelte Konges Bevillings Brev, at de Enge, hvilke vare pantsatte til Testrupgaard fra nogle Bøndergaarde, som i sidste Feide vare forbrudte til Kronen, maatte herefter blive til Hospitalets Gaard Testrup til evig Tid. Efter den Tid blev Testrup Gaard og Gods under Graabrødre Hospital i Viborg, indtil 1700 da Gaarden med mere blev solgt derfra. Nu tilhører den Etatsraad Rosenkrone til Nøragergaard. Gaarden er af ordinair Bone-Bygning, kan føde 40 Stude.

Torupgaard, i Torup Sogn Fiendsherred, er en gammel frie Herregaard, som er bleven navnkundig af sin berømmelige Eier Niels Kaas, som var Kong FRIDERIK II Cancellor og en af de 4 regierende Herre Under CHRISTIANI IV Minorennitet. Denne Herre har bygt et anseeligt grundmuret Huus paa Borgegaarden, hvis øvrige to Fløie ere af Muur og Bindingsverk, men i steden for det fierte Huus (697) er sat en Brandmuur paa syndre Siden, med en Port til Ladegaarden. Niels Kaas døde 1594. Efter ham havde hans Broders Erik Kaases Søn Giord Kaas Torupgaard, han var gift med Frue Ermegard Gyldenstjerne, ikke desmindre lagde han sig efter sin Farbroders Søns Niels Kaases Frue Birgitte Rosenkrands og avlede Børn med hende, hvorfor de begge bleve ulykkelige. Siden er Torupgaard kommen til Iver Juul af Vilestrup og Frue Ingeborg Parsberg og derefter ruk deres Søn Tønne Juul, som var gift med Cancellor Christian Frises Dotter af Kragerup Anna Cathrina Friis, han døde 1684 og hun 1698. De havde ingen Børn, og derfor testamenterede Gaard og Gods til en bestandig Stiftelse, af hvis Indkomster sex Trængende af Familien altid skal nydes Underholdning. Directionen over denne Stiftelse skal vexelviis føres af begges Paarørende, nemlig de Juuler med Lilien og de Friser med Skaktavlen, og det uden at gjøre Regnskab, men som de for Gud og med en god Samvittighed kan forsvare. 1763 var General-Lieutenant Ove Juul Directeur, nu hans Søn Kammerjunker Christian Sehested Juul. Gaarden er under Forpagtning, og kan føde 80 Stude. Hovedgaards Taxt 35 Tønder 1 Skieppe 1 Album. Bøndergoods 236 Tønder 4 Skiepper 1/9 Fierdingkar. Skovskyld 1 Tønde 4 Skiepper 3 Fierdingkar. Mølleskyld 11 Tønder 1 Skieppe 1 Fierdingkar 2 Album.

Ulstrup. I Vinge Sogn Medelsomherred, er en stor og uden Tvil gammel Herregaard, liggende ved Guden-Aae. Garden er af anseelig Bygning. Baade Borgegaarden og Ladegaarden af Grundmuur. Det nordre Huus af Borgegaarden maa være det ældste, siden (698) den derpaa staaer Christen Skeels og Frue Margrete Brahes Navne, han døde 1595 og hun 1614. Det syndre Huus, hvor Herskabets Værelser ere, er ziret med et Taarn, hvorigennem Indgangen falder op ad en Vindeltrappe. Dette, saavelsom det vestre Huus, er opført 1617 af Sønnen Jörgen Skeel, hvis Navn med begge hans Fruers Navne Kirstine Lunge og Jytte Brok sees paa Muren. Paa den østre Bygning, hvori Kirken er, ved Porten, staaer Aarstal 1622. Hans Søn, som kaldtes den rige Christen Skeel og var gift med Frue Birgitte Rosenkrands, eiede Estrup, Skiervad, og Ulstrup, og var det sidste Herskab som boede Gaarden. Hans Søn Jörgen Skeel til Estrup, hvis Frue var Benedicta Margareta Brochdorf, eiede Gaarden efter ham. Deres Søn Christen Skeel blev 1725 af

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus IV, 1764

Kong FRIDERIK IV gjort til Greve og oprettede Grevskabet Skeel. Hans Søn Geheimeraad Hr. Jörgen Greve af Skeel eier nu og Ulstrup, og har 1755 ladet Bygningerne reparere. Omkring Borggaarden ere Graver, med en Broe over, og Indkiørsel igiennem en grundmuret hvælvet Port, hvorover en Tavle med en ulæselig Inscription. Paa hver Side af Porten staaer et Postement i Mands Størelse udhuggen i Steen. Gaarden stalder 150 Oxen, og er under Forpagtning, den har godt Fiskerie af Aaen, og en smuk Skov meest af Eeg. Ulstrup skal ellers være et Sæde for Enke-Grevinderne af Skeel. Hovedgaards Taxt 43 Tønder 5 Skiepper 2 Album. Mølleskyld 2 Tønder 1 Skiepper. Bøndergods (699) 454 Tønder 3 Skiepper 3½ Fierdingkar. Skovskyld til Ulstrup og Skierngaard 18 Tønder 1 Skippe 1 Fierdingkar 2 Album. Tiender 56 Tønder 3 Fierdingkar 2 Album.

Ulstrup – indsat af autor – ikke en del af Det Danske Atlas, fra Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt Udgivet første gang 1844 til 1868.

Vindum Overgaard, i Vindum Sogn, Medelsomherred, har fordum ikke været andet end den øverste Gaard af Bondebyen Vindum, og har deraf beholdt Navnet. Ved 1648 skal den af Rigets Marsk Anders Bilde være forflyttet til det Sted, hvor den nu staaer, og af ham oprettet til en frie Herregaard. Borgegaarden er Bindingsverk, men Ladegaarden, som bemeldte Herre har ladet opføre, er en skøn grundmuret Bygning ziret med et lidet Taarn. Ved Hr. Anders Bildes Død 1658 skal Gaarden være kommen i den rige Frands Lykkes Eie. I nyere Tider har den tilhørt General

Lieutenant Irminger, hvis Enke-Frue endnu eier og beboer den. Gaarden har en meget god Skov, og stalder over 150 Stude. Hovedgaards Taxt 41 Tønder 7 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Skovskylvd 5 Tønder 1 Skieppe 3 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 271 Tønder 1 Skiepper 13/36 Fierdingkar.

Lessøe Land.

Under Halds Amt og til Nør-Lyngherred i Viborg Stift henhører Landet Lessøe, en bekiendt Øe, liggende i Kattegat, 3 á 4 Mile fra Hals, 7 Mile fra Anholt, og 7 á 8 Mile fra Gottenborg i Sverige. Landet bestaaer af tre Kirkesogne, Byrum, Vesterøe, og Hals, hvoraf det tredje med Kirken af Sandflugt længe siden og mestendeels er ødelagt, (700) som forhen under Nørlyngherred er forklaret. Landet er overalt fladt, har store Udgrunde ad Havet, som Indbyggerne kalde Fiære, disse strekke sig vidt ud i Havet, hvor der paa sine Steder og findes Steen-Revler, som ere farlige for Søefarende. Lessøe er 3 Mile lang 1½ Miil bred, og ligger paa Karter 57 Gr. 15 min. Latitudinis og 25 Gr. 45 Min. Longitudinis.

Navn og Ælde. Landet har fra meget gamle Tider været beboet, og skal først være fundet og taget i Besiddelse af en fornem Høfding, kaldet Hler, som var Kong FORNIOTS Søn af Finland, og har givet Øen sit Navn efter sig, at den kaldtes Hlersey, Hlesey, og siden Lessöe. Denne Hler havde det Navn Æger, og har levet i Oduns Tid, hvilken han besøgte i Asgaard, og kanske har givet nogen Anledning ti hans Migration ind i Norden. Efter meget land Tids Forløb som Gorr, som var en Descendent fra Forniot i femte Led, til Danmark, og fandt da paa de Danske Øer sine Frænder, som nedstammer fra Hler den gamle paa Lessøe. Hvorvidt Erasmus Lætus har Ret, som ved Plinii Glessaria forstaaer Lessø. Det overlades til andres Omdømme. Conf. Atlas Dan. Tom. I pag. 475. Navnet er forðum blevet skrevet paa adskillige Maader, udi Edda Hlefsey, i de gamle Norske Historier, som Islændere have skrevet, Hliesey og Hlesey, men i andre gamle Skrifter og Documeter Lessöe, Lefci, Lesö, Löshö, Læsö, Leffe, Læsfæö Lefsöo. Ved og paa dette Land har i ældere Tider tildraget sig adskillige merkelige Bedrifter, som den gamle Historie har optegnet, saasom, om Erik af Norge, da han havde slaaet Odde, at han søgte Forfriskning paa Lessøe, men fandt ingen: Om Jarlen Vandrade, som ved Lessøe blev overvunden af Orvar-Odde: OM Asmund, som leed Skibbrud ved (701) Lessøe med mere end 3000 Mand: Om Göte Tosasön, som ved at forfølge et Dansk Kiøbmands-Skib, strandede paa Lessøe og blev med alt Mandskab og Bytte: Om Kong HARALD HAARDRAADE AF Norge, som ved Lessøe af Kong SVEN ESTRIDSEN blev angreben og forfulgt: Om Kong SVERRER som forfølger Baglerne indtil Lessøe: Om de Danske, som 1181 vilde reise til det hellige Land, deres Ophold under Lessøe: Om Hr. Torkil Magnussöns Svenne, som ved An. 1300 paa Lessøe bleve grebne.

Jurisdiction. Fra gamle Tider af har Lessøe ligget under Viborg Stift og til Dom-Capitelet i Viborg. HVITFELD p. 292. siger, at Kong ERIK GLIPPING har givet Lessøe til Viborg Domkirke. Men at denne Donation maa være langt ældere, det viser Knytlinga Saga, som udtrykkelig melder, at Lessøe er under Viborg Biskop. Om det kanske har været fra Stiftets Oprettelse under Kong SVEN ESTRIDSEN, ELLER OG Kong VALDEMAR I har gjort det, er man uvis om. I Kong VALDEMAR II Tid ved 1219 reiste sig en langvarig Trette imellem Capitelet i Viborg og Munkene i Vitskøl Kloster om de Eiendome og Herligheder paa Lessøe, som Kong VALDEMAR I havde skienket Klosteret. Kong CHRISTOPHER I STADFÆSTEDE Munkene i Vitskøl 1252 deres fierte Part af Øen Lessøe, undtagen de Enge Æstrebeg, indtil en stor Steen som staaer mod Østen. 1274 opkom atter Tvistlighed imellem Capitelet i Viskøl Kloster, formedelst et Capel, som Klosteret

havde ladet bygge paa Lessøe, hvorved Capitelet fandt sig fornærmet. Saadanne Disputer varede ved indtil 1320 da Vitskøl Kloster solgte og afhændte til Capitelet i Viborg alt (702) sit Gods og sine Rettigheder paa Lessøe. De vidtløftige Tvistligheder imellem Capitelet i Viborg og de Bærlumske Biskoper, angaaende Jurisdictionen paa Lessøe, som bemelte Biskoper, efter Øens naturlige Lægde, tilholdte sig, men Viborg Capitel formeente sig at have gammel Hævd paa, bleve vel 1394 saaledes bilagte, at Biskop Sven af Børlum og hans Capitel afstod til Capiteler i Viborg al sin Jurisdiction paa Lessøe imod en aarlig Afgift paa to Mark Sølv og visse Rettigheders Forbeholdelse. Ikke desmindre bleve dog Stridighederne under de følgende Børlumske Biskoper fortsatte, og undertiden med største Heftighed drevne. Efter Reformationen beholdt Domcapitelet i Viborg denne Øe, og endnu haver Biskopen og de andre saa kaldte Capitulares i Viborg den aarlige Landskyld af Landet, som de aarlig ved St. Olai Tider skiftes til at besøge, for at have Kundskab om Tilstanden paa Landet, og den af dem, hvis Tour det er i det Aar at besøge Landets Sager, kaldes Procurator Lesfoviæ. De beskikke med Kongelig Confirmation selv Landfogden, som indkrævet Landskylden for dem og har Tilsyn med Godset. Men de Kongelige Skatter betales til Aalborg Amtstue som nærmest beliggende. Landskylden, som Capitelet faaer, er af enhver Gaard aarlig 3 Rdlr. 2 Mr. 4 Skl. Og næsten ligesaa meget udgiør de Kongelige Skatter. Hver Mand er Selv-Eier. Gaardene ere smaae og lavskyldte, og ingen Gaard staaer høiere end for 1 Tønde 2 Skiepper 1 Album Hartkorn, undtagen Landfogde-Gaarden, med de fleste Steder have alene nogle Skiepper Hartkorn. Efter Sandflugten er hele Landets Hartkorn alene 140 Tønder, som contribuierer. Prestegaarden staaer for 7 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album. Lessøe har sit eget Birk og Birke-Ting, som holdes om Mandagen. (703) Kongen setter selv Birkedommer, Tolder og Prester. Af Biergeløn for strandet Gods, som her falder, tager Capitels-Herrerne som en gammel Ret 1/5 Part, men Landfogden og Birkedommeren nyder hver en Kiendelse. I gamle Dage har Capitulares i Viborg, saavelsom Landets Kirker, haft gode Indkomster af de Salt-Kiedeler, som vare i Gang der paa Landet, men denne Handtering, tillige med Revenuerne deraf, er længe siden gaaen til Grunde.

Beskaffenhed. Paa Lessøe er ingen ordentlige Byer, men hele Landet, saavidt det er beboet, seer ud sin én Bye; thi enhver Beboer har anlagt sin Gaard eller Boel i sit Enemerke, saa at der er næsten lige langt imellem hvert Sted. De fleste saadanne enkelte Steder have intet andet Navn, end efter Folkene, som beboe dem. Stederne paa Landet nær ved Prestegaarden og Byrum Kirke, og har Konge-Tienden af Landet til sin Løn. Denne Gaard er den største og staaer for 4 Tønd. Hartkorn, da alle de andre, som forhen er sagt, staae for meget mindre. Indbyggerne have selv Kirke-Tienden, og derimod holde de Kirkerne vedlige. Husene ere alle tækkede med Tang af 1 til 1½ Alnes Tykkelse, der kan ligge, saalænge Tømmeret varer. Dette Slags Tag, ved første Øiekast, seer ikke meget vel ud for Fremmede, men giver tette og varme Boliger, og Ilden kan ikke lettelig fænge derudi. Paa deres Vaanings-Huse er Istræk Navnet, men Fæehusene kalde Fæe-Nøsteret. Stuerne ere næste overalt panelede, med Alkove-Senge; og Hylderne med Hollandsk Steentøig pyntede. Paa Landet findes 34 Veir-Møller, som ere mindre end de almindelige, thi hver 2 á 3 (704) Gaarde eller Huse har sin Veir-Mølle. Ved de fleste Gaarde ere opreiste Flag-Stange, hvorpaa ophidses Flag, naar der holdes Brylloper eller andre Høitideligheder paa Landet. Vognene, som der bruges have meget store Hiul, som kommer deraf, at de oftest maa føre paa Vogne over en halv Miil ud i Vandet, hvad de enten hiembringe eller udføre med deres Baade.

Indbyggere. Indbyggernes Tal kan man regne til 2 á 3000 Siæle. Communicanterne beløbe sig til 900 á 1000 og de som svare Extra-Skat til imod 900. Men omendskiønt Landet er temmelig

folkerigt, saa kunde dog mangfoldige flere Mennesker og næsten dobbelt saa mange paa Lessøe finde fornødent Ophold, dersom det meget ødeliggende Land blev optaget, Sandflugten dæmpet, en ordentlig Havn anlagt, og visse Nærings-Midler, saasom Fiskeriet, Sælhundefangst, og deslige, bleve med større Flid i Verk satte. Mandfolkene ere mesten altid om Sommeren paa Søfart, og ere dygtige Søefolk, de bruge Hollandsk Skibsdragt, og ere af Naturen fundne, føre og velskabte Folk. Qvinderne ere friske, vel voxne, og see got ud, uagtet deres meget grove Arbeid, de ere og sterke og leve længe, formedelst den sterke Motion og idelige Arbeid, de fra Barns Been blive vant til. Deres daglige Dragt er, et fint hvidt Klæde over Hovedet, blaa Kirseys Trøier, kantede med lysere Fløretenbaand og med smaa Opslag som gaae langt ud for Hænderne, Livstykker af Kramtøi, begge Deelee med Sølvknapper i, og grønne Filtes Skiørter; Men Stadse-Dragten er; en Fløiels eller Damaskes Hue, derover et Kamerdugs Klæde bundet oven paa Hovedet med tvende Flipper eller med lange nedhængende Hængler, et sort Fløiels Troie, som staaer aaben, men Sølv-Filegrans Knapper, ziret med Sølv (705) Bukler og Kiæder, og et Par Hager af Guld eller Sølv, en Sølv-Knap i Serken under Hagen, naar Trøien er tilknappet, have de et Sølv-Belte om Livet besat med mange forgyldte Bukler, men staaer den aaben, har de derunder et Livstykke af Damask eller andet Silketøi med Sølv-Knapper i, et sort Skiørt, og et sort eller blaat Damaskes Forklæde. Qvinderne forrette alt Land-Arbeid, ja naar Mand og Kone age til Kirke, da kører Konen for Manden, som sidder bag i Vognen. Der findes vel en tredje Deel meere af Qvinde- end Mand-Kiøn, deels fordi mange Mandfolk gaae ud af Landet i fremmed Tieneste og komme aldrig igien, deels og fordi mange omkomme paa Søen.

Avling. Som Mandfolkene finde deres Regning ved at tiene og fortiene Brødet paa Søen og uden Landet, saa bliver Agerdyrkningen, saa got som den kan, dreven af Qvindekjønnen; Er det Pløining, Saaening, Harving, Giødning, indtil Meiningen, maae de forrette det. Det er derfor ei at undre paa, om Landet ikke bliver dyrket saa vel, og ordentlig, som det burde. Rug og Byg saaes her i lige Mængde, men mindre Havre, hvortil Jorden ikke er beqvem. De fleste Aaringer have de dog Mangel paa Brød-Korn, og maae leve af tør Hornfisk og Vand, naar Avlingen ikke kan føde dem. Naar de pløie, har de 6 á 8 Par Bæster for Ploven, som kiøres af 6 eller 8 Mennesker, foruden den som holder Ploven, mere af Sædvane end Fornødenhed. De pløie $\frac{3}{4}$ Alne brede Furer, som med Spader prikkes og blive overskaarne, før Jorden saaes, hvilken kaldes at jevne, og giver dem meget Arbeid. De afskiære Kornet med Segele. Giødning føres aarlig paa Agrene, som bestaaer af Aske, Møg, Tang, og Grønsvær, som de til Skade skrælde af Jorden og nedhakke i Mødingerne til Forrodnelse. (706)

Øde Land. Paa den nordvestre Side af Landet ligger en stor Deel Hede-Land, som bruges til Fædrift. Paa Landets nørre Kant, fra Lundgaarden af, og end mere paa Øster-Landet fra Siørby af, seer man anseelige Strekninger af øde Land, som Sandflugten har fordervet, og som noget nær kan udgiøre den halve Deel af Øen, men er stor Deel deraf er igien med Sandhavre, Marhalm, Klittetag og Græs begroet, og kan nu passere for god Ager og Eng. Paa Sandflugten voxer og Konge-Lyng og Dverg-Vier, hvilke sidste Slags ei voxer almindeligt andensteds. Dersom dette øde liggende Land, som for nærværende Tid holdes for at være ganske brugbart, men ligger udyrket af Mangel deels paa Folk deels paa gode Indretninger, blev optaget, kunde det ernære mange nye Beboere, eller om det til Landets egne paa gode Vilkor blev overdraget, behøvedes ikke, at to eller tre Familier, som ofte skeer, skulde sidde paa én Gaard, da her blev brugelig Jord nok til dem alle. Paa nogle faa Steder findes nyt optaget Land, som bærer den dejligste Sæd, Græsset, som Engene

frembringe, og er meget got. Paa sine Steder falder og Tørveskiær i dette øde Land. Dog findes her endnu høie Bakker af levende Flyvesand, som ikke ere tilgroede. Midt i denne Ørken staaer den gamle Hals Kirke, som nu næsten er faldefærdig, Taarnet som for Søfarendes Skyld holdes vedlige, med det halve Tag, Muren, den sydlige Side, og noget af den nordlige, staaer tilbage. Saa ere og østen for Hals Kirke endnu nogle Huse af den store Bye Østerbye, til overs fra Sandflugten. Tilforn var Hals Sogn det beste og største der paa Landet. Nogle af Hals Kirkes Ornamente ere hos Kirkeværgerne endnu i Forvaring. (707)

Skov. Landet har i ældere Tider været sterkt bevoxet med Skov, af Gran, Fyr, Eeg, Bøg, El, Birk, Ask, hvoraf kunde have nok baade til at bygge med og til at brænde, men alt sammen ødelagt, uden et lidet Stykke, Lunden kaldet, som ligge midt paa Landet, og hvoraf Lundgaarden, som er i Hals Sogn, har Navn. Der hvor Sandflugten har været, sees endnu staae mange Fyr- og Gran-Stuber, som om Sommeren skyde smaa Skud af sig, men blive af Kreaturerne opædte. Æske-Træet voxer her overalt, ja man sees deraf baade Stuber og Træer staae i den tørre Sand, saa at om dette og flere Slags Træer blev med Flid forplantet, vilde de komme meget vel frem. Her voxer en Art Torn, som har meget hvasse og pigede Blade.

Under Vexter. Vild-Humle findes ogsaa her og der at voxer. Haver findes paa nogle Steder, hvori baade Træer og andre Vexter komme til god Fuldkommenhed. Senop sees paa Mødingerne uden for Gaardene, og groer der overmaade vel.

Brændsel. Siden der tilforn er holdt slet Huus med Skoven, har de stor Mangel paa Brændsel. Doctor Bister, som for en 40 Aars Tid siden anlagde paa Lessøe et Saltsyderie, siges at have fordervet det af Skoven, som Sandflugten havde levnet. For nærværende Tid nødes de til, af Faare-Møg opgravet af Faarestien og Kreaturerne Giødsel at berede sig fornødent Ildebrand, saaledes at de med en Skovl sammeklapper runde Kager, som brænde meget let, naar de ere tørrede i Solen, dog bruges det mindste deraf som mueligt, for ikke at mangle Giøde til Jorden, Asken deraf bliver god Giødning. I Klitterne eller det øde Land har de ellers en Art Tørv, kaldet Knap- eller Skud-Tørv, som graves uden rigeste Orden, men den maa bruges sparsomt, i fald den i Fremtiden (708) ikke skal mangle. Den er næsten saa god som de bekjendte Kul-Tørv, meget svovlagtig, brænder got og giver sterk Hede, den bestaaer af forvitrede Røder, Kies og deslige. Tøven graves Qvindfokene, deres Spader er korte og i alt $\frac{3}{4}$ Alne lange, dem sette de for Knæerne og grave dermed ligesaa hastig som Mandfolk paa andre Steder. Grunden er saa beskaffen, (1) Sand 1 $\frac{1}{4}$ Alne, (2) løs Tørv-Jord $\frac{3}{4}$ Alne, (3) god Tørv-Jord 2 $\frac{1}{2}$ Alne (4) blød Tørv-Jord 1 $\frac{1}{2}$ Alne, siden naar de komme dybere ned, er der graaagtig Sandbond og Steen.

Bernsteen. Udi denne Tørv-Grund findes endeel Bernsteen eller Rav, hvoraf forud her maa være fundet meget mere end nu, siden nogle lærde deraf have Anledning, at drage de gamles Glessaria eller Raunonia til Lessøe.

Land-Fabriker. Paa Landet gjøres en stor Deel Dynevaar og Vadmel baade fint og godt, som udføres til Norge; thi Qvinderne ere meget duelige og arbeidsomme. De har og paa nogle Aar begyndt at gjøre Filt, som de lade farve i Aalborg, og som er lige saa got som det der kjøbes af Kramen. Vævere ere her mange iblant Qvindekjønnet. Foruden dem findes her ingen andre Handverkere, end Skrædere, Skomagere, Smede, Tømmermænd og Snedkere.

Saltverk. Saltsyderie har fra ældere Tider været et af Lessøboernes Nærings-Veie. Salt-Kedlerne have kastet gode Indkomster af sig ei alene til Kirkerne og Landets Herskab Canikerne i Viborg, men endog til Interessenterne, som baade vare af Indbyggerne og Fremmede uden for. Et Document af 1330 viser, at Biskop Tyge i Børhum tillod paa Lessø nogle ellers forbudne Ægteskaber, og fik for saadan Tilladelse 14 Læster Salt i et Aar. Paa en fælles Mark, kaldet Boebakkerne, (709) ved Strandbredden sydost i Byrum Sogn, skal man endnu kunde see, hvor Salt-Panderne have staaet. I disse Salt-Kedler havde Eierne visse Parter, Fierdinger, Ottinger og mindre Parter, som de kaldte Afgjerd, tre paa en Otting. Man finder, at saadanne Parter ere blevne arvede, solgte, bortleiede, pantsatte, bortgivne til Kirke og Klostere. 1426 solgte Bodil Oluf Pedersens Enke til Duholm Kloster en Fierding af en Saltkedel med al sin Behøring og Rede, som ligger paa Lessø paa Rønnerne. 1447 har Esbern Hög Indbygger paa Lessø, for sin og sin Husfrues Siel, givet til Duholm Kloster en Otting i en Saltkedel, som staaer østen paa Landbode paa Lessø. Aaret derefter har samme Mand solgt til Klosteret halvanden Afgjerd i samme Saltkedel. 1447 har Lilde Henrik testamenteret til Duholm Kloster en Fierding Saltkedel, liggende paa Lange Røn i Lessø hos Fogedens Bod. 1455 har Iver Jensen i Aars givet til Mariager Kloster sin Part i en Saltkedel paa Lessø i Fiellerop. 1467 skiødede Frue Kirstine Laurids Dotter til Mariager Kloster hendes og hendes Dotters Anpart i to Saltkedler paa Lessø. 1511 skiødede Sidsel Anders Dotter til Mariager Kloster to Parter i en Saltkedel paa Lessø. 1527 eiede Mariager Kloster en heel Saltkedel paa Lessø som de leiede bort. Af Kirkernes Regnskaber sees, at de indtil Aar 1616 har haft Saltkedeler at leie bort til Landfolket og deraf haft aarlig Indtægt. I senere Tider ere disse Indretninger, ligesom alle deslige Salt-Fabriker i Jylland, ganske gangne til Grunde, til dels af Mangel paa Skov og Brændsel, til dels og af andre Aarsager. For 30 á 40 Aar siden indfandt sig paa Lessø en Mand, som kaldte sig Doctor Bister, og anlagde der Saltsyderier paa tvende af de Udholme som kaldes Rønnerne, men da han (710) havde mest ruineret Resten af Skoven, og der formedelst de alt for store Bekostninger kom intet ud af Anlægget, greb han til uheldige Projectmagers sidste Raad og gjorde sig usynlig. Nu raffinere Indbyggerne til eget Huusbehov Salt ved Solens Hielp, saaledes: De grave Hul ved Strandbredden paa de saa kaldte Rønner eller Udholme, hvor de mene at være Saltkilder, endskiønt det er befundet ikke saa at være. Naar det salte Søevand da opvelder, føre de det hjem i Tønder, og probere det med et Æg, om det kan flyde oven paa, bliver der Salt deraf, uden for deres Huse paa frie Mark har de staaende paa tvende Bukke flade Kasser eller udhulede Steene 1½ Alne lange, 3 Qvarteer brede, 3 á 4 Tommer dybe, stillede horizontal imod Solen, hvis Varme da sette Saltet paa Bonden, og kan de af én Tønde Vand vinde 1½ Fierdingkar got Salt, men de maae vel vogte sig for Regn og Dug, og passe paa at dække Kasserne til med Bredder om Natten. Grunden, hvor Salt-Vandet opgraves, er af saadan Beskaffenhed, først hvidt Sand 2½ Alne, dernæst et sandblandet fint Leer eller Mergel 3½ Alne, endelig graagtigt Sand paa 11 Alnes Dybde. Imellem det øverste Sand og Leeret staaer Saltvandet, som formodentlig har sin Oprindelse deraf, at Søe, som staaer oftest ind ad Landet paa den flakke Sandgrund, bliver ved Solens Varme uddunstet da de saltagtige Deelee trænger sig igennem Sandet, indtil de komme paa Leeret at staae, hvor de ikke kan komme igennem.

Rønnerne eller Holme. Tre Fierdingsveis synder ud for Landet ere 3 store Holme, kaldet Renner eller Rønnerne, som tilsammen gjøre en stiv Miil, nemlig, Hornfisk-Rønet, Krigel-Rønet og Lange-Rønet, paa de to første (711) havde D. Bister forbemelte Saltkogerie for. Der er Søe imellem alle tre Holme, dog naar Vandet falder, kan man gaae med tørre Fødder af den ene paa den anden. Vesten for disse nær ved Landet er atter en stor Holm kaldet Fer-Rønet, hvor ogsaa har været et Saltverk.

Endnu ere der 5 smaae Udholme, som ligge en Miils Veis fra Landet og kaldes Nør-Røn, samme drevne af Tang, Sand, mangfoldige store og smaae Kampstene. Det er forunderligt at Havet her som i en Hvirvel har sammenbragt disse mange Steene. Paa disse Holme voxer Græs 5/4 Alne høit, her voxer og meget Cochleare, Hyben, og adskillige andre Vexter. Omkring disse Holme findes en stor Mængde Sælhunde. Her opholde sig og mangfoldige vilde **Fugle**, som legge sine Æg paa Holmene, men faae sielden Tid til at udligge, besynderlig den skønne Edderfugl, som her kaldes Eder-Bleg, hvilken dog nu mest er fordreven fra Lessøe deels af Mennesker og deels af Ræve, som Landet haver i stor Mængde. Foruden Edderfuglen, findes paa Lessøe og Holmene Hvid-Fuglen, en stor hvid Fugl med en sort Kappe paa Hovedet, Stok-Ænder, Maager, Strand-Skader i Mængde, Tiollen, Trolld-Piben, Droselen, med flere Slags. Som Indbyggerne ei veed Navne paa, Radgiæs falde her paa sine Tider i største Mængde, Ravne ere her og alt for mange af, denne Fugl gjør stor Skade i Klitterne, hvor han ophakker Rødderne af Sandhavren og Marhalmen. Af tamme Giæs gives her en stor Mængde.

Kreature. Bier findes ikke paa Landet. Men fordi her falder skøn Græsning i Klitterne eller paa den tilgroede Sandflugt, findes her en anseelig Deel Faar, Bæster, og andre Kreature. Hvorfor og Beboerne kan sælge fra Landet endeel røget og saltet Faare-Kiød, Flesk, og deslige, som meest gaaer til Norge, men og noget til Sverige. (712)

Fiskerie. Fiskeriet drives ikke her med den Fliid og til saadan Fordel som skee kunde. Aarsagen er formodentlig, at Mandfolkene ere mere ude af Landet end hiemme, og lettere fortiene Brødet ved t fare end at fiske, og naar de ere hiemme, bekymre sig ei om deslige Forretninger, men hendrive Tiden med Lediggang og Tobak-Røgen. Ikke desmindre fiskes her i Maji, Junii og Julii Maaneder en stor Mængde Hornfisk, som saltes, tørres og speges, og deels forbruges til deres Huusholdning, deels sælges til de Svenske. Makrel, Langer og Torsk falde her og, men ikke af nogen Betydning. Fra Landets nordost Side ved $\frac{3}{4}$ Miil skal være Østers-Benke, og tet under Landet falde Hummere og store Muslinger, alt dette bliver af Lessøerne ikke agtet for noget. Men Hummerne vide de Svenske at fange og benytte sig af. Fra Gottenborg løbe de Svenske bestandig her imellem og handle med Landsaatterne, de tilbringe dem ferske og saltede Sild, Salt og andre Fornødenheder, og udføre tilbage adskillige Landets Producter. Til Sælhundefangst var her god Leilighed, men den bliver aldeles forsømt, og dette Dyr haver her fuldkommen Frihed, siden D. Bisters Tid, som, foruden ovenmelte Saltverk, havde her anlagt en Sælhundefangst og et Trankogeri, hvilket gik over Styr med Manden selv.

Mineralier. Af Mineralier findes her intet af Betydenhed, men af Vandet dømmes, at Grunden er Jernholdig. Leerarterne ere af de almindelige Slag, Steenarterne ligesaa. Nogle Conchylier findes her, men meget sparsomt, og ikke meget besynderlige.

Fersk Vand. Vandet, som haves her paa Landet, er deels brak af en guulagtig Farve, der ved Solution setter et violet Bondfald. Igiennem Landet løber en Aae, som dog ikke er af megen Betydning. Paa (713) de stillestaaende Vande ligger bestandig en blaa Hinde, som viser Grundens Jernholdige Beskaffenhed. Paa den største af de forhen meldte Røner eller Udholme findes en Brynd med fersk og got Vand.

Stranding. Formedelst de langt udliggende Grunde og Steen-Revler hender det sig ofte, at Søfarende løbe an eller strande paa Lessøe. Saadan Stranding kan og ansees som et Nærings-

Middel for Indvaanerne, da de derved fortiene Biergeløn. Det er vel derfor, de af Fremmede beskyldes for et slags Haardhed, men det kan ikke nægtes, at her findes jo i Almindelighed lige saa skikkelige og veltænkende Folk, som paa andre Steder, og det er billigt, de bør have noget for det svare Arbeid og Livs-Fare, som de ved saadanne Leiligheder sette sig udi. Af Biergelønnen skal de efter gammel Sædvane betale 1/5 Part til Domherrerne i Viborg, foruden de smaae Kiendelser, som Landfogden og Birkedommeren pro officio deraf nyde. Uden for Øen skal engang være bleven en Ladning Norsk Marmor, som man kiendelig kan see ligge paa Bonden, nogle Blokke ere deraf optagne, men da dem fattes paa fornødne Machiner, blive de andre liggende. Arnt Berntsen beretter at Kong III havde forordnet paa Lessøe tvende Lygter, som om Natten skulde lyse, den Søefarende Mand til Gavn og Beste.

Havn og Skibsfart. Lessøe har fordum, synden for Østerbye, haft en beqvem Havn for Landets Skiberome, som til sine Tider har været 80 og undertiden flere temmelig store Fartøier, nu er der ikkun et eneste, som om Vinteren maae ligge ved Aalborg; thi Sandflugten har i senere Tider saa fordervet Havnen og tilstoppet Adgangene, at ingen paa Landet nu eier eller kan bruge og have liggende ved Landet andre Fartøier, end nogle smaae Baade. Landingen er desuden, formedelst de mange langt udliggende (714) Grunde og Skiær, saa besværlig og farlig, at ingen uden velbekiendte kan løbe ind til Landet. Om derfor en ordentlig Havn her blev anlagt og i Stand holden, vilde det i mange Henseender tiene dette Land til Opkomst, og Lessøe vilde gjøre meget større Nytte end den nu gjør. I forige Tider, da Indbyggerne havde selv Skibe, seglede de meget paa Norge, og derfra hentede meget Bygnings Tømmer, som de til en stor Deel førte ind for Struer i Harsyssel. Hvad de nu slev behøve, det enten hente de selv paa Baade fra Aalborg og andre Steder, eller Svenske og andre tilføre dem det, og hvad de har at afsette, det ligeledes enten udføre de selv til Baads eller og Fremmede hente det hos dem.

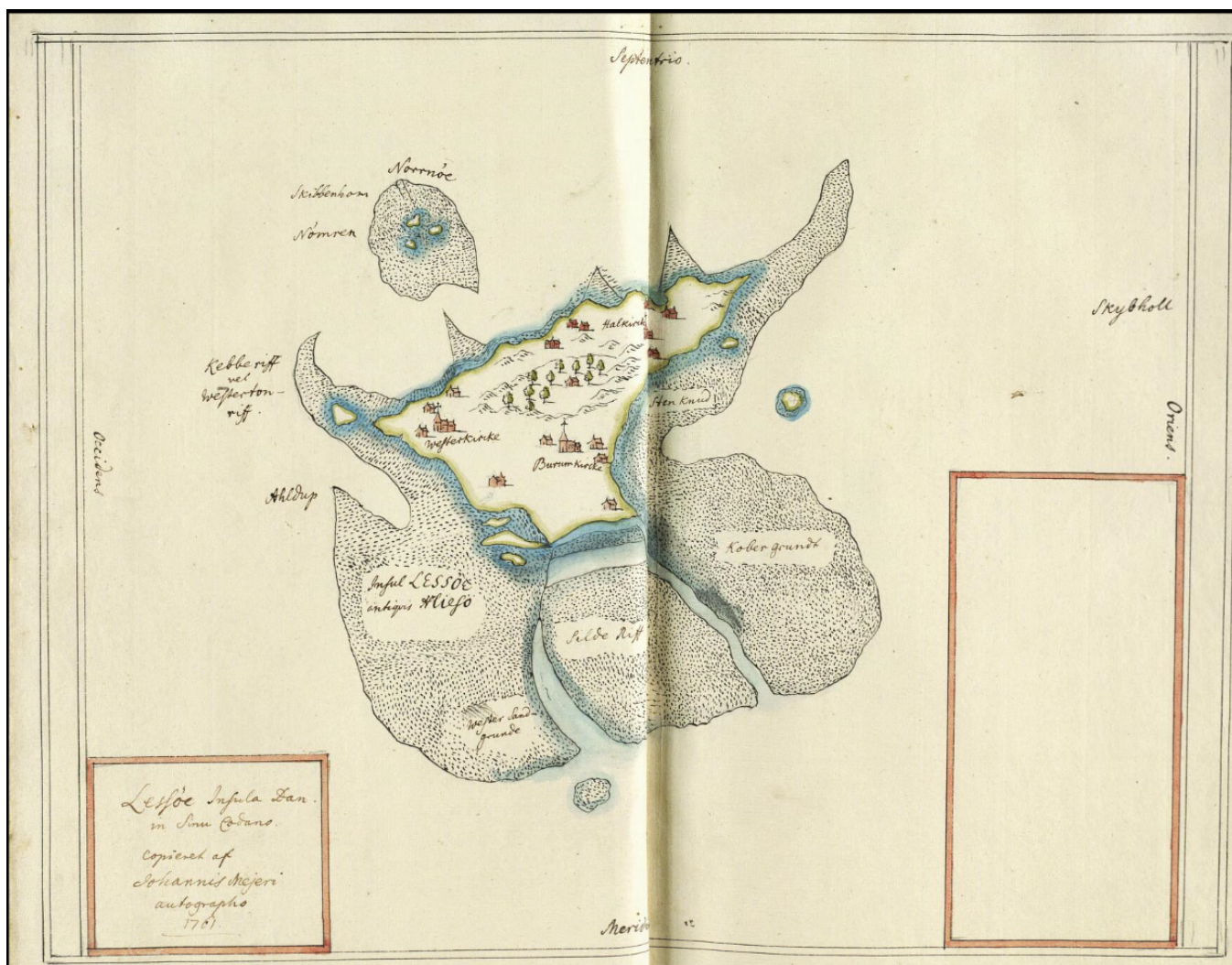
Friheder. Lessøerne paastaae at have adskillige Friheder fra Dronning MARGRETES Tid, deriblant denne, at hun først skal have tilladt dem at købe og sælge deres Gaarde, og saaledes giort dem til Selv-Eiere, og deres Garde arvelige. Der fortælles, at denne store Dronning, engang hun var paa Søen, skal have stødt an under Skagen, og være kommen derfra paa en Baad til Lessøe, hvor hun skal være gaaen i Land norden for Hals Kirke, og derfra kjørt paa en Vogn trækket af Øxen hen til Vester-Strand, hvorfra hun skal være oversat til Sæbye, som det nærmeste Sted paa det faste Land. Ved den Leilighed skal hun, efter gammel Tradition, have begavet Lessøe med et stort Lands-Seigl, hvilket Indbyggerne endnu forvare som en Helligdom og bruge i alle betydelige Tilfælde. De foregive, at i dette Seigl sidder Dronningen paa Tronen, med Krone paa Hovedet og Scepter i venstre Haand, og med saadan Inscription: Sgillum nostrum Læssovianum. Men da man har et Aftryk af Seiglet selv, som (715) vises her i Kobberstik, finder man derudi Kong KNUD den Helliges Billede og denne Omskrift: SIGILLVM. SANCTI. KANUTI. DE. LESHÖ. Hvoraf man sluter, at S. KNUD har været dette Lands Patron og Skyts-Helgen, og at Lessøe kanskee længe før Dronning MARGRETES Tid kan have haft dette Seigl

Indbyggerne have Frihed at handle med alle fornødne Varer imellem sig selv indbyrdes, hvorfor de have Høistsalig K. FRIDERIK V Brev, af Dato Gottorf den 23. Junii 1740. Ligeledes ere de frie for Afgifter ved Fladstrands Told-District. Men ved Aalborg Toldsted maae de baade af ledige Baade og i andre Tilfælde klarere, hvilket gjør Transporten for dem og Fremmede kostbar nok. Da det i Aaret 1762 saae ud til Urolighed og Krig, har Lessøes Indbyggere anholdet hos Kong FRIDERIK V. at en ordentlig Indretning til deres Lands Forsvar (716) maatte dem allernaadigst bevilges og stadfæstes, allerhelst de selv havde anskaffet sig Canoner, hvilket blev dennem allernaadigst accorderet. Deres derom til H. Majst. Indgivne Ansøgning var af følgende Indhold:

”Da vi i forige Krigs-Tider her paa Landet Tid efter anden er bleven røvet af bogle, her til Landet med smaae Fartøi kommende, ikke altid bekiendte Folk; Saa har vi underskrevne paa egne og samtlige Landets Indbyggers Vegne i Overveining heraf, og i Henseende til nærværende Tiders Vanskeligheder, af de Tid efter anden strandede Skibe tilkiøbt os 10 Canoner af diverse calibres, hvilke vi med andre her ved Landet værende gamle Canonner til Landeets Defension agter at plante paa Batterier ved de Steder, hvor ovenmeldte Langgang kan befrygtes. Og paa det saadan fornøden Fremgang kan befrygtes. Og paa saadan fornøden funden vores Foranstaltning og Defensions Indretning kan have den fornødne Fremgang og Nytte, saa have vi udnævnet en Direction, som skulde bestaae af Birkedommeren, Landfogeden, og fire vittige Indbyggere, til at ordinere og foranstalte det i saa Maade fornøden findende, og til saadant desbedre at iverksette, har vi og tillige udnævnet tvende Stykmestere paa den østre og tvende paa den vestre Kant af Landet, samt fire dygtige Constabler, Lavetmager og Smed, som alle skal dependere af Directionens Ordre. Thi er

vores allerunderdanigste Bøn og Begiering, det deres Kongelige Majestæt allernaadigst ville behage at confirmere vores forestaaende Foranstaltning og Indretning, paa det vedkommende kan holdes under Subordination af Directionen, til denne Ordres vedbørlig Efterlevelse. Vi forblive i dybeste Underdanighed ec. Lessøe den 31 Martii 1762 underskrevet af Claus Gay, Jens Anonsen, Carl Kirchmae, Berte Larsen Dam, Melchior Christophfen Stocklund.” (717) Herpaa fulgte saadan Hans Kongelige Majestæts allernaasigst Resolution: ”Vi have med særdeles Velbehag bemærket den Nidkierhed, som Indbyggerne paa Lessøe viser med at gjøre den her omtalte Indretning til Landets Defention o paakommende Tilfælde; Saa hve vi ogsaa denne Indretning med hvis deraf dependerer, saavelsom og den proponerede Directions Udnævnelse, her udi alt allernaadigst ville confirmere og stadfæste. Hvorefter alle og enhver vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette. Skrevet paa vort Slot Christiansborg ec. Den 25 Augsut 1762. FRIDERICH R.

Kort over Læssøe fra 1761 indsat af Autor.

Læns mænd. Stiftbefalingsmand i Viborg.

Af Læns mændene paa Hald Slot, førend de kom i Viborgske Biskopers Være, er alene bekiendt Jacob Nielsen, som 1375 paa Danmarks Riges Vegne var Høvedsmand paa Hals og Skivehuus. Læns mændene udi Halds Læn efter Reformationen, som tillige have været Stiftbefalingsmand over Viborg Stift, ere følgende:

Henrich Rantzov Høvedsmand paa Hald 1539.
Henrich Blome 1540.
Christopher Rosenkrands til Lynderup 1541 1543.
Hr. Otte Krumpen til Trudsholm 1544 1568.
Corfitz Wiffert til Næs 1569 1573.
Niels Jonssøn Wiffert til Torstedlund 1573 1583.
Niels Skram til Urup 1584.
Jörgen Skram til Hastrup 1585 1591.
Henrich Belov til Spøtterup 1591 1596.
Jörgen Friis til Krastrup 1596 1601.
Christen Holk til Høigaard 1602 1610.
Kiels Krabbe til Brusgaard 1611 døde 1612.
Knud Gyldenstjerne ti Tim 1613 1636. (718)
Jörgen Seefeld til Viborg 1637
Ebbe Ulfeld til Urup 1648.
Frands Povisch 1650 1652.
Mogens Arnfeld til Rugaard 1655.
Ulrich Christian Gyldelöve 1657.
Ove Gedde til Tomerup sidste Lænsmand døde 1660.

Amtmænd. Amtmænd udi Halds Amt efter Souverainiteten og tillige Stiftbefalingsmand.

Ebbe Gyldenstjerne til Vosnæsgaard 1661 1663.
Mogens Arnfeld til Rugaard døde 1671.
Christen Skeel til Sostrup Geheimeraad døde 1687. Niels Friis Greve til Frisenborg 1688.
Mogens Skeel til Fusing 1689 døde 1694.
Baron Friderich Krag til Stensballegaard, Geheimeraad og Vice-Statholder i Norge.
Palle Krag til Katholm Geheimeraad 1713 1723.
Iver Rosenkrands til Rosenholm, Geheimeraad 1723.
Baron Christian Gyldenkrone til Vilhelmsborg, Ridder 1730.
Baron Wilhelm Gyldenkrone til Vilhelmsborg, Conferentzraad 1744.
Johan Albret Wit, Ridder 1746.
Casper Herman von Hein 1754.
Christian Greve af Rantzov 1760.
Matthias Wilhelm Hvitfeld Ridder og Kammerherre 1762 nuværende Stiftbefalingsmand over Viborg Stift og Amtmand over Halds Amt.

